

VIGMANTAS BUTKUS

Literatūrinės baltistikos samprata: įvairios versijos

Anotacija: Straipsnį sudaro dvi dalys. Pirmojoje analizuojama tradicinė literatūrinės baltistikos samprata, grįsta etnolingvistinės giminystės kriterijumi, kuris suponuoja būtiną šiam mokslui komparatyvinį matmenį ir įkomponuoja jį į baltų filologijos disciplinos visumą. Ši samprata apima: 1) tradicinius lyginamuosius abiejų baltų tautų, lietuvių ir latvių, literatūrų tyrimus – tiek genetinius, tiek tipologinius; 2) daugiausia lingvopoetine bei mitopoetine metodologinėmis priegomis besiremiančią poetinę baltistiką, kuri labiausiai orientuota į įvairiuose literatūros lygmenyse, ypač kalbiniame, pasireiškiančių bendrabaltiško apibrėžimų analizę.

Antroje dalyje analizuojama tokia literatūrinės baltistikos samprata, kurią apibūdintume kaip funkcinę. Ją labiausiai įtvirtina lietuvių ir latvių literatūrų studijavimo bei sklaidos praktika užsienyje. Ši samprata apima: 1) tendenciją lyginamąją ar tradicinę literatūrinę lituanistiką bei latvistiką kontekstualiai traktuoti kaip baltistiką (ši tendencija ryškiausia už Lietuvos ir Latvijos ribų dirbančių įvairių šalių mokslininkų darbuose); 2) tendenciją literatūrinę baltistiką kokiais nors būdais susieti (ar net „sulieti“) su literatūrologine Baltijos studijų (angl. *Baltic Studies*) kryptimi.

Raktažodžiai: baltų filologija, literatūrinė baltistika, literatūrinės Baltijos studijos, komparatyvistika.

Įžanginės pastabos

Straipsnio tikslas – pateikti sisteminančią įvairių literatūrinės baltistikos sampratų versijų panoramą, sykiu jas visas analitiškai įvertinant, nurodant (jeigu įmanoma atsekti), kas ir kokiuose darbuose vieną ar kitą versiją formulavo, aiškino, palaikė ar kritikavo, diskutuojant su, mūsų manymu, neįtikinančiais literatūrinės baltistikos apibrėžimų argumentais ar nepakankamai motyvuotomis jos traktuotėmis. Pateikiami ir analizuojami tiek tradiciniai literatūrinės baltistikos supratimo variantai, grįsti pirmiausia etnolingvistinėmis prielaidomis,

ties kiti – platesni ir laisvesni – variantai, paremti daugiausia geografinėmis bei politinėmis-istorinėmis prielaidomis ir atviri, pavyzdžiui, estų, kartais suomių, kitų skandinavų ar net dar kai kurioms kitoms literatūroms. Tiesa, sąmoningai atsisakoma išsamiau aptarti literatūrinės baltistikos sampratą ir vietą bendrosios baltistikos, baltų filologijos kontekste, t. y. sisteminį santykį su baltų kalbotyra, tautosaka, mitologija, istorija ir pan., kuriuos paprastai apibrėžia lingvistai ar kitų sričių ne literatūrologiškai orientuoti specialistai, kadangi vienam straipsniui tai būtų per platus teminis laukas.

Kalbant apie išskirtąsias „tradicines“ ir „laisvesnes“ literatūrinės baltistikos mokslo sampratų versijas, iš pradžių būtina atskleisti tiek pirmųjų, tiek antrųjų išėties pozicijas, kurios šiuo atveju labai susijusios su įvairiose kalbose įsigalėjusių baltistinių sąvokų vartojimo tradicija, adekvatumu aptariamam reiškiniui, jų semantiniu santykiu su atitikmenimis kitose kalbose ir panašiai. Be to, analizuojant literatūrinės baltistikos visumą, kone nuolatos reikia turėti omenyje bent tris ją formuojančius lygmenis: 1) imanentinį mokslinį supratimą, kuris nusako ar bent „sufleruoja“, kas yra literatūrinė baltistika „pagal apibrėžimą“; 2) tą literatūrinę kūrybą, kurioje kokia nors forma (temine, stilistine, leksine ar kitokia) pasireiškia baltistinis matmuo; 3) su pirmuoju lygmeniu ne visada sutampančią mokslinę (ir mokslinę edukologinę, mokslinę populiarinamąją) praktiką, demonstruojančią, kokie konkretūs literatūrinės baltistikos pavidalai skleidžiasi buvusiuose ir esamuose šios srities tyrimuose, pristatymuose, apžvalgose.

Du pirmieji lygmenys, grindžiantys tradicines literatūrologinės baltistikos sampratas, sietini su tokiomis mokslo apibrėžties išėties pozicijomis, kurios šių laikų humanitarinių mokslų, ypač tiriančių meno, kultūros reiškinius, kontekste gali būti įvardytos kaip esencialistinės (substancialistinės) ir todėl vertinamos kaip nepatikima ar ne visai patikima mokslo savirefleksijos, tuo labiau jo savilegitimacijos platforma. Mūsų požiūriu, toks vertinimas toli gražu ne visada pagrįstas, o kartais ir visai nepagrįstas. Vis dėlto, atsižvelgiant į šias priežastis, literatūrinė baltistika straipsnyje apibrėžiama *paslankiai*, t. y. ne vien kaip substanciškas, bet ir kaip funkcionalus reiškinys, kurį permanentiškai formuoja ar bent jau pretenduoja formuoti įvairios su tradiciniu baltistikos mokslu mažai tesusiliečiančios ar net visai nesusiliečiančios interpretacijos, dažnai situacinės, pasitaikančios trečiame ankstesnės pastraipos punkte minėtoje mokslinėje ir kitokioje lietuvių ar latvių literatūrų aktualizavimo praktikoje.

Tradicinė (etnolingvistinė) samprata

Apibrėžiant literatūrinę baltistiką tiesiogine (substancialia) šio sudėtinio termino reikšme, pagrindinis ir nekintantis ją, kaip ir bet kokį klasikinį baltistikos mokslą, pavyzdžiui, kalbotyrą, žymintis kriterijus yra *etnolingvistinės bendrystės, giminystės* kriterijus, suponuojantis neišvengiamą *lyginamojo dėmens* egzistavimą visuose šios srities tyrimuose¹. Kitaip tariant, nesvarbu koks ir koku pavidalu, tačiau tokiuose tyrimuose neišvengiamai turi figūruoti bent dviejų baltų tautų sąlytis arba sąlytis su bet kokio pavidalo bendrabaltiškėmis realijomis. Remiantis šia fundamentalia nuostata yra susiformavusios ir sėkmingai plėtojamos dvi pagrindinės literatūrinės baltistikos kryptys, kurių principai konkrečiuose baltistiniuose darbuose palyginti retai, bet atskirais atvejais dėsningai ir sėkmingai integruojami. Pirmąją kryptį, kuri yra pagrindinė, labiausiai išplėtotą ir intensyviai tebeplėtojama literatūrinės baltistikos tyrimuose, labai sąlygiškai galima apibūdinti kaip *tradicinę komparatyvistinę*, antrąją, taip pat sąlygiškai, – kaip *poetinę baltistiką*.

Tradicinės literatūrinės komparatyvistikos kryptis baltistikoje. Literatūrinė baltistika šiuo atveju suvokiama ir praktikuojama išimtinai kaip baltų tautų literatūrų – lietuvių ir latvių – lyginamieji tyrimai. Siauresnioje prasme – kaip šių dviejų literatūrų ryšių, sąsajų, įtakų ir panašūs įvairiausių realių kontaktų tyrimai, kai išėities pozicija yra pati literatūrinė „medžiaga“; o platesnioje prasme – kaip įvairiausio pobūdžio lyginamieji tipologiniai tyrimai, kuriuose išėities pozicija tampa tos pačios, abiejų literatūrų analizuojamiems reiškiniams daugmaž vienodai tinkančios tipologinės–metodologinės priegigos. Visiškai aki-vaizdu, jog ši literatūrinės baltistikos kryptis metodologine prasme neatskiriamai susijusi su dviem tradicinėmis literatūros komparatyvistikos paradigmomis: genetinių (arba kontaktinių) literatūrinių ryšių komparatyvistika ir tipologinių literatūrinių analogijų komparatyvistika. Šioji sąsaja plačiau, siauriau ar tik viena kita užuomina yra deklaruojama kone visuose etapiniuose lietuvių–latvių literatūrų lyginamuosiuose tyrimuose, jų įvadinėse, metodologinėse dalyse, tuo labiau – literatūrinei baltistikai skirtuose programinio pobūdžio darbuose.

Pastarieji, t. y. *programinį*, šiek tiek net manifestinį atspalvį turintys darbai išryškina siekį conceptualizuoti literatūrinę baltistiką, įtvirtinti jos savarankiškumą

1 Lyginamasis, komparatyvistinis baltistikos mokslo pobūdis kaip neatsiejamas šio mokslo dėmuo yra pabrėžiamas visose be išimčių baltistikos sferose: kalbotyroje, folkloristikoje, baltų mitologijos, etnokultūros, etnogenezės ir kitose studijose.

lingvistinės baltistikos atžvilgiu, (pa)verčiant ją jeigu ne lygiaverte, tai bent reikšminga, svaria baltų filologijos mokslo sudedamąja dalimi, pagrindžiant metodologines jos pozicijas, projektuojant tolimesnę raidą. Kaip pačius reikšmingiausius tokių darbų pavyzdžius galima minėti Kosto Korsako antroje baltistikos konferencijoje skaityto pranešimo pagrindu parengtą straipsnį „Baltistikos uždaviniai ir perspektyvos“ (1970), kurio dalis skirta literatūrologijai, ir Silvestro Gaižiūno studijinį straipsnį „Literatūrinė baltistika: aktualijos ir perspektyvos“ (1988), kuris, šiek tiek transformuotas ir praplėstas papildomu poskyriu, buvo išspausdintas kaip įvadinis jo monografijos *Kultūros tradicijos baltų literatūrose. XX a. paralelės ir kontaktai* (1989) skyrius, pavadintas „Literatūrinės baltistikos problemos“.

Korsakas, nors straipsnio pabaigoje ir pavartoja frazę apie „vos teužsimezganči[a] baltų literatūrin[ę] komparatyvistik[a]“, prieš tai išvardija ne taip ir mažai šioje srityje nuveiktų darbų, o svarbiausia – įžvalgiai nusako tolimesnės literatūrinės baltistikos raidos kryptis, siūlydamas nesiriboti „vien tiesioginių įtakų ir poveikių ieškojimu ar pernelyg mechaniškais tekstualiniais sugretinimais“, nes tai dažnai esąs „mažai vaisingas kelias“, tačiau imtis „tipologinių bei struktūrinių [...] baltų tautų [...] literatūros nagrinėjimo metodų“². Siūlymai konkretizuojami, pavyzdžiui, tokiomis gairėmis:

Taip pat būtų įdomu pasekti, kaip baltų tautų literatūrose transformavosi ir kai kurios literatūrinės srovės bei kryptys (pvz.: romantizmas, natūralizmas, realizmas, modernizmas ir pan.), kaip čia per nacionalinių interesų prizmę persilaužė didžiosios pasaulinės literatūros problemos, internacionaliniai atskirų literatūrinių mokyklų puoselėjami idėjiniai-tematiniai motyvai, estetiniai principai, poetika, stilistika ir t. t. Tai savo ruožtu galėtų duoti kai ką naudinga ir pasaulinio literatūros proceso tikslesniam pažinimui vadinamųjų „mažųjų literatūrų“ vystymosi šviesoje.³

Svarbiausia, kad nemaža dalis Korsako numatymų per praėjusius dešimtmečius buvo esmingai ir daugiau ar mažiau sėkmingai realizuoti. Pavyzdžiui, kai kurių literatūros srovių transformacijas ir specifiką baltų literatūrose analizavo

2 Kostas Korsakas, „Baltistikos uždaviniai ir perspektyvos“, in: Kostas Korsakas, *Literatūriniai kontaktai*: [Studijos, straipsniai ir kt.], Vilnius: Vaga, 1987, p. 798, 796.

3 *Ibid.*, p. 797.

Audronė Žentelytė (neoromantizmo ir jugendstiliaus prozos⁴), Vigmantas Butkus (neoromantizmo dramaturgijos⁵), Aurelija Mykolaitytė (jugendstiliaus prozos⁶), Inga Vaičekauskaitė-Stepukonienė (įvairių XX a. pabaigos modernistinio ir postmodernistinio romano modelių⁷), Laura Laurušaitė (emigracijos romanistikos modifikacijų⁸). Pasaulinės literatūros problemų, motyvų, tipų, estetinių ir filosofinių principų „persilaužimas“ per lietuvių ir latvių literatūrų prizmę kuo išsamiausiai analizuotas net trijose Gaižiūno monografijose⁹, gausiuose kituose baltistiniuose jo darbuose.

Savita ir svaria įžanga į minėtąjį, vėliau monografijos įvadu tapusį Gaižiūno darbą apie literatūrinės baltistikos aktualijas ir perspektyvas reikėtų laikyti 1983 m. publikuotą jo straipsnį „Už filologinį svetingumą“. Jame iškeliami literatūrinių ryšių tyrimo svarba, tarsi antrinant Korsakui, pabrėžiama, kad „tiesioginių literatūrinių kontaktų fiksavimas ir analizė yra tik vienas literatūros mokslo etapas kelyje į tipologinių ryšių studijas“, kad „[t]ikroji literatūros teorija gali išaugti iš literatūrų ir kultūrų tipologijos“, kuri nacionalinę kultūrą padėtų daug geriau suvokti „iš bendražmogiškų, bendraestetinių pozicijų“, ir pasitelkiama Michailo Bachtino mintis, jog literatūros „neįmanoma ištyrinėti be kultūros visumos konteksto“¹⁰.

-
- 4 Audronė Žentelytė, *Lietuvių ir latvių neoromantinė proza* [maš. inr.]: Filologijos mokslų kandidato disertacija, Vilnius: Vilniaus valstybinis V. Kapsuko universitetas, 1989. Vilniaus universiteto bibliotekos Rankraščių skyrius, F76-3159; Idem, „Der Jugendstil in der litauischen und lettischen Prosa am Anfang des 20. Jahrhunderts“, in: *Acta Baltica: Liber annalis Instituti Baltici. Königstein im Taunus: Institutum Balticum*, t. 34, 1996, p. 241–250.
  - 5 Vigmantas Butkus, *Neoromantinė baltų drama: (Individas ir tautos būtis istorinėje praeityje)*: Paskaitų konspektas, Šiauliai: [Šiaulių pedagoginis institutas], 1991; Idem, *Neoromantinė baltų dramaturgija: Individas ir tauta* [rankraštis]: Daktaro disertacija, Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas, 1997.
  - 6 Aurelija Mykolaitytė, *Jugendo stilistika lietuvių ir latvių prozoje*: [Papildytas Darbų ir dienų, t. 35, 2003 atspaudas], Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas, 2004.
  - 7 Inga Vaičekauskaitė-Stepukonienė, *Naujasis lietuvių ir latvių romanai: Raidos tendencijos 1988–2000-taisiais*, Kaunas: VDU leidykla, 2006.
  - 8 Laura Laurušaitė, *Tarp nostalgijos ir mimikrijos: Lietuvių ir latvių pokario išėvijos romanai*, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2015.
  - 9 Silvestras Gaižiūnas, *Kultūros tradicijos baltų literatūrose: XX a. paralelės ir kontaktai*, Vilnius: Vaga, 1989; Idem, *Baltų Faustas ir Europos literatūra*, [Kaunas]: „Knygų naujienos“, 2002; Idem, *Klajojantys siužetai baltų literatūrose: Mitai, legendos, literatūriniai tipai*, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2009.
  - 10 Idem, „Už filologinį svetingumą“, *Literatūra ir menas*, 1983 09 10.

Šios nuostatos išlieka kertinės ir jo knygos *Kultūros tradicijos baltų literatūrose*, sumanytos „kaip įvadas į literatūrinę baltistiką, kuriame nužymimos pagrindinės šio mokslo kryptys ir perspektyvos“¹¹, įvadinėje teorinėje dalyje. Tačiau čia jos svariai papildomos Johanno Wolfgango Goethe's iškelta pasaulinės literatūros idėja, anot Gaižiūno, plėtojančia istorinės poetikos tyrinėjimų aktualizavimą ir plačių imagologijos perspektyvų atvėrimą literatūrinei baltistikai, tiesiog vardijant ilgą Lietuvos vaizdinio kūrėjų latvių literatūroje sąrašą ir užsimenant apie gerokai mažesnę Latvijos vaizdinio kūrėjų skaičių lietuvių literatūroje. Pažymima, kad imagologijos ir istorinės poetikos principais sustiprinta tipologinė komparatyvistika baltistiniams tyrimams galėtų atverti platesnius literatūrinius kontekstus: germanistinius, slavistinius ir kitokius¹², kurie vėlesnėse Gaižiūno monografijose, straipsniuose ir buvo produktyviai įtraukti į lietuvių ir latvių literatūrų lyginamąsias analizes.

Nepaisant aplinkybės, kad *programiniais* literatūrinės baltistikos veikalais čia įvardytuose ir pristatytuose Korsako ir Gaižiūno darbuose kontaktinių literatūrinių ryšių komparatyvistika, t. y. į tiesioginius „abiejų kaimyninių literatūrų tarpusavio ryšius bei sąveikas“¹³ nukreipti tyrimai, yra pateikiami labiau tik kaip pirmasis ir tarytum ne visai pakankamas tyrimų etapas, padedantis „pasirengti“ tipologinėms lyginamosioms studijoms, sykiu yra iškeliami ir nepamainoma tokio pobūdžio darbų vertė kaupiant bei sisteminant lietuvių–latvių literatūrinės bendrystės medžiagą. Minimi išsamūs studijiniai ir monografiniai Alfonso Vilsono (Alfons Vilsons, 1917–1993), Mildos Kalvės (Milda Kalve, 1917–1986), Kęstučio Nastopkos veikalai¹⁴, pabrėžiant juose išryškėjančius bendraeuropietiš- kų estetinių paradigmos funkcionavimo lietuvių ir latvių literatūrose lyginimus, peraugančius į platesnių literatūrinių horizontų aktualizavimą¹⁵.

11 Idem, *Kultūros tradicijos baltų literatūrose*, p. 7 [išskirta Gaižiūno – VB].

12 Žr. *ibid.*, p. 34.

13 Kostas Korsakas, *op. cit.*, p. 796.

14 Alfons Vilsons, „[Latviešu un lietuvišu savstarpējie literārie sakari:] Sakari līdz XX gadsimtam“, in: *Latviešu literatūra PSRS tautu saimē*: [Rakstu krājums], redkolēģija: J. Kalniņš (atb. red.)... [u.c.], Rīga: Zinātne, 1967, p. 139–172; Milda Kalve, „[Latviešu un lietuvišu savstarpējie literārie sakari:] Sakari no 1940. līdz 1966. gadam“, in: *ibid.*, p. 216–264; Kęstutis Nastopka, „[Latviešu un lietuvišu savstarpējie literārie sakari:] Sakari no 1900. līdz 1940. gadam“, in: *ibid.*, p. 173–215; Kęstutis Nastopka, *Lietuvių ir latvių literatūrų ryšiai*, Vilnius: Vaga, 1971.

15 P.vz., Витаутас Кубилюс, Кястутис Настопка, *Польский романтизм и балтийские литературы*, Вильнюс: Минтис, 1973; lietuviškai: Vytautas Kubilius, Kęstutis Nastopka, „Lenkų

Svarbiausias tokių, tiesioginių abiejų literatūrų ryšių, tyrimų rezultatas, be abejonės, yra jų pateikiamas fundamentalus literatūrinis ir iš dalies bendrahumanitarinis faktologinis pamatas, renčiamas kruopščiais bibliografiniais sąvadais, abipusių vertimų ir jų recepcijų studijomis, pačiais įvairiausiai kitokių sąsajų tyrimais: ir sisteminiais, ir epizodiniais, ir grynai literatūrologiniais, ir bendresniais. Čia prisimintini darbai nuo pat XX a. pirmos pusės iki dabar, kurių yra labai gausu: tarkime, nuo 1932 m. publikuotos Korsako brošiūros *Lettica: Latvių literatūros ir visuomeninio gyvenimo bibliografija lietuviškai (1883–1931)* iki 2008 m. išleistų Evos Eglājos-Kristsonės (Eva Eglāja-Kristšone) ir Gaižiūno sudarytų bibliografijų bei jų dviejų parengtų sisteminių studijų atitinkamai apie lietuvių literatūrą (vertimus, recenzijas, tyrinėjimus, dramų pastatymus etc.) Latvijoje ir latvių literatūrą Lietuvoje¹⁶.

Fundamentaliausiu tiesioginėms, kontaktinėms baltų literatūrų sąsajoms skirtu veikalu, kurio duomenų korpusas tapo nepakeičiamu vėlesnių šios srities tyrimų pagrindu, laikytina Nastopkos monografija *Lietuvių ir latvių literatūrų ryšiai* (1971). Tačiau joje jau aiškiai brėžiamos ir tipologinės paralelės, nors jomis, anot paties autoriaus, „nepretenduo[jama] į nuoseklią [baltų] literatūros proceso tipologiją“¹⁷. Pastaroji tipologija tiesiog programiškai išsamiai išskleidžiama ir analizuojama įvairiuose Gaižiūno veikaluose, ypač monografijoje *Kultūros tradicijos baltų literatūrose*, beje, irgi pasitelkiant labai gausią įvairiausių literatūrinių kontaktų medžiagą. Šiedvi, Nastopkos ir Gaižiūno, knygos, be abejonės, yra patys konceptualiausi tradicinės literatūrinės baltų komparatyvistikos, dažnai vadinamos tiesiog lyginamaisiais lietuvių–latvių literatūrų tyrimais, darbai.

Poetinės baltistikos kryptis. Sudėtinio termino „poetinė baltistika“ pagrindinis propaguotojas, pats produktyviausias šiuo terminu įvardytinų tyrimų

---

romantizmas ir baltų literatūros“, *Literatūra ir kalba*, t. 13: *Lietuvių poetikos tyrinėjimai*, redakcinė kolegija: Ambr. Jonynas (ats. redaktorius)... [et al.], Vilnius: Vaga, 1974, p. 277–310.

16 Eva Eglāja-Kristšone, „Lietuvių literatūra Latvijoje“, in: *Latvieši, igauņi un lietuvieši: Literārīe un kultūras kontakti: Bibliogrāfiskie rādītāji*, sastādītāja un zinātniskā redaktore Inguna Daukste-Silasproģe, Rīga: LU Literatūras, folkloras un mākslas institūts, 2008, p. 117–225; Silvestrs Gaižūns, „Latviešu literatūra Lietuvā“, in: *ibid.*, p. 284–318; Eva Eglāja-Kristšone, „Lietuvių literatūra Latvijā un latviešu valodā. 1900–2007“, in: *Latvieši, igauņi un lietuvieši: Literārīe un kultūras kontakti*, sastādītājs un zinātniskais redaktors Benedikts Kalnačs, Rīga: LU Literatūras, folkloras un mākslas institūts, 2008, p. 544–858; Silvestrs Gaižūns, „Latviešu literatūra Lietuvā“, in: *ibid.*, p. 976–984.

17 Kęstutis Nastopka, *Lietuvių ir latvių literatūrų ryšiai*, p. 8.

autorius yra savo darbais apie lingvistinius procesus poezijoje prie literatūros mokslo labiausiai priartėjęs, o dažnai į jį ir integravęsis lietuvių kalbininkas Skirmantas Valentas. Jau kelintas dešimtmetis nesikeičia jo tyrimų išeities pozicija, kuri remiasi indoeuropeistų Winfredo Lehmanno, Rüdigerio Schmitto, Wolfgango Meido, slavistų ir baltistų Vladimiro Toporovo, Viačeslavo Ivanovo ir kitų idėjomis. Ji grindžiama mintimi, kad mokslas ir menas, konkrečiai – lingvistika ir poezija, yra kone paraleliai pajėgios kiekviena savais būdais įsiskverbti į indoeuropiečių ar baltų prokalbes ir atitinkamai arba moksliniais argumentais, arba poetine–menine intuicija jas tyrinėti, rekonstruoti ar net kurti tai, ką galima pavadinti „naujų senųjų kalbų“ fragmentais. Kaip, pavyzdžiui, Birutės Baltrušaitytės eilėraštyje „Herkaus Manto atminčiai“, „kai didelė eilėraščio dalis virsta tekstu naująja prūsų kalba“, taip „poetin[e]i gramatik[ai] realizuoja[nt] mokslinės gramatikos tikslus“¹⁸.

Valento straipsniuose, pranešimuose, knygose ir tiesiogiai, ir per konkrečius tyrimus ne kartą pristatytą¹⁹ poetinės baltistikos sampratos esmę reziumuojant galima nusakyti maždaug taip: tai įvairiuose literatūrinės, poetinės kalbos lygmenyse (nuo fonetinio, akcentologinio iki morfologinio, darybinio ar leksinio) pasireiškiančio bendrabaltiško matmens, kartais pasiekiančio vadinamosios „baltiškosios bendrakalbystės“ ribą, analizė. Šis matmuo paprastai suvokiamas kaip persmelkiantis visą kūrinių semantinę struktūrą – suponuojantis rekonst-

18 Skirmantas Valentas, *Lingvistinis pasaulis poezijoje*, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 1997, p. 11, 12.

19 Žr. Скимантас Валянтас, „Двусоставные антропонимы – реликты поэзии балтов“, in: *Балто-славянские исследования: Сборник научных трудов*, t. 16, редакционная коллегия: В. В. Иванов (отв. редактор)... et. al., Москва: Индрик, 2004, p. 201–223; Skirmantas Valentas, „Poetinė baltistika: Vlado Braziūno poezijos at(si)vėrimai“, *Lituanistica*, 2007, t. 69, Nr. 1, 88–102 p.; Idem, *Baltai: Lingvistika ir poezija*: Metodinė priemonė: [Elektroninis išteklius], Šiauliai: ŠU leidykla, 2007; Idem, „В поисках потерянной традиции: поэтическая бaltistika“, перевод с литовского М. В. Завьяловой, in: *Балто-славянские исследования: Сборник научных трудов*, t. 18, редакционная коллегия: В. В. Иванов (отв. редактор)... et. al., Москва: Языки славянских культур, 2009, p. 578–605; Idem, „Baltistikos ribų išplėtimas: poetinė baltistika“, in: *Baltistikos centrai ir Lietuva: Baltistika pasaulio kontekste* / [Centres for Baltic studies and Lithuania: Baltic Studies in the Global Context]: Tarptautinės mokslinės konferencijos tezės, 2013 m. vasario 21–22 d., Vilnius, Vilnius: Edukologija, 2013, p. 113–114. Dar žr. su šiuo klausimu susijusius jo monografijų *Mėlynojo) nullo lingvistika Vlado Braziūno ir Sigito Gedos poezijoje* (Vilnius: Baltos lankos, 2007) ir *Kalbos stigmos poezijoje: (Prō)nōmen* (Šiauliai: ŠU leidykla, 2012) skyrius.

ruojamus ar naujai kūrybiškai generuojamus baltiškos istorijos, pasaulėžiūros ir pasaulėvokos modelius. Visa tai pateikiama kaip „kelių disciplinų dermė – kalbotyra derinama su poetikos mokslu, mitologija ir t. t., jų sąveika leidžia interpretuoti tekstą kaip *sui generis* gramatiką, nesutampančią su tradicine šio termino samprata“²⁰.

Svarbiausia tai, kad tos literatūrinės baltistikos tendencijos, kurias Valentas formuluoja ir intensyviai puoselėja kaip *poetinę baltistiką*, aprėpia daug plačiau nei vien šio mokslininko tyrimai: ir vertinant esamą situaciją, ir ypač – potencialias implikacijas. Viena vertus, jos itin tiksliai atliepia ne tik literatūroje pasireiškiančias, tačiau literatūroje, poezijoje idealiausią išraišką įgaunančias *lietuvių* ir *latvių* baltiškos bendrystės jausenas. Kita vertus, jos labai atidžios ne vien lietuvių, latvių, bet ir prūsų, jotvingių, sėlių, kitų baltų tautų, genčių bei smulkesnių etnografinių grupių (tarkime, lietuvininkų, kuršininkų) kalbos, istorijos, mitologijos, etnografijos etc. motyvams literatūroje, bet kokioms tokių motyvų apraiškoms, jų niuansams.

Pavyzdžiui, pirmuoju atveju poetinės gramatikos analizė padeda aiškiai artikuliuota baltistikos mokslo kalba įvardyti ir aprašyti tas poetines nuojautas, kurias patys autoriai formuluoja intuityviai bei metaforiškai, kaip Knutas Skujeniekas (Knuts Skujenieks), pasisakantis apie savo ar Vlodo Braziūno kūrybą: „Svarbiausia – tai žodžiais neišreiškiamas brolybės jausmas, kuris egzistuoja ir egzistuos tarp mūsų tautų. [...] Kai nepaklūsta kasdienė kalba, talkon ateina poezija. Ji prabyla išgalvotu ar senu žodžiu, vaizdiniu, pauze tarp eilučių. Ir pasako bemaž visa, kas svarbiausia“²¹; „Braziūno poezija tarsi kuria savą metakalbą, lyg tiesia tiltą per tą upę, kuri pusantro tūkstančio metų skyrė abi mūsų kalbas“²². Kitaip tariant, literatūros kūriniuose ar laisvo pobūdžio metaliteratūriniuose, kultūriniuose komentaruose kaip svarbų ar net svarbiausią konkrečios kūrybos dėmenį pasireiškiantį baltiškos giminytės, bendrystės ar tiesiog baltiškos pasaulėjautos pojūtį poetinė baltistika racionalizuoja, išskaidydama jį atskirais lingvistiniais,

20 Skirmantas Valentas, „Baltistikos ribų išplėtimas: poetinė baltistika“, p. 113.

21 Knuts Skujenieks, „Lietuva mani...“, in: Knuts Skujenieks, *Aš esu toli viešėjęs / Es pabiju tautos ciemos: Eilėraščių rinktinė, 1963–2003 / Dzejoļu izlase, 1963–2003*, sudarė Vladas Braziūnas, vertė Vladas Braziūnas, Sigitas Geda, Jonas Strielkūnas, Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2004, p. 6.

22 Knutas Skujeniekas, „Metakalbos tiltai“ [Atsiliepiamas apie Vlodo Braziūno knygas *Saula prė laidos* ir *Priedainė*, 2008], vertė Laura Laurušaitė, *Literatūra ir menas*, 2009 11 20.

istoriniais, mitologiniais ir kitokiais „pjūviais“. Tokia tradicija yra tiesiogiai susijusi su filologine Maskvos slavistų-baltistų mokykla, ypač su kalbine bei mitopoetine jos atšakomis, tiek betarpiškai, tiek savo autoritetu paveikusiomis kai kuriuos – net fundamentaliausių tekstų – baltistinius literatūrologinius tyrimus. Tarkime, latvių literatūrinio epo *Lačplēsis* (*Lāčplēsis*, 1888) analitinius komentarus, neatsiejamus nuo prūsistikos ar lituanistikos²³.

Antruoju atveju, t. y. kalbant apie minėtąją padidintą atidą bet kurių baltiškų tautų, genčių ar smulkesnių grupių tematikai, srities, kurią įvardijome poetine baltistika, laukas šiek tiek prasiplečia ir metodologine, ir objekto prasmėmis. Metodologine, nes gilinantis į atskirus lietuvių ar latvių literatūros autorius, reiškinius, aspektus, gali būti labai priartėjama prie tradicinės literatūrologijos, literatūros istorijos siūlomų atraminių išeities pozicijų ir analizės principų. Kad ir aiškinantis senovės prūsų ir latvių religijos bei mitologijos autentiškumo, jo dermės su graikiškuoju panteono modeliu ir panašius specifiškai siaurus klausimus latvių literatūros klasiko Antono Austrinio (Antons Austrinš, 1884–1934) kūryboje²⁴ ar apžvelgiant itin plačią pasakos „Eglė žaļčių karalienė“ variantų lenkų, lietuvių, latvių literatūrose panoramą²⁵. Visais panašiais atvejais atveriamos kokios nors bendrabaltiško matmens – mitologinės, tautosakinės, istorinės, lingvistinės ar kitokių jo „briaunų“ – literatūrinės apraiškos, jų dėsningumai, tačiau stokojama to, ką galima būtų pavadinti tyrimų baltistine savimone. Sakykime, nė vienas iš pakankamai gausių ir įžvalgių Juozo Grušo dramos *Herkus Mantas* (1957) tyrinėtojų, mano žiniomis, nėra net kokiomis nors užuominomis įvardijęs, kad iš esmės imasi imagologinės baltistinės problematikos: giminiškos tautos, jos istorijos, jos ryškiausios asmenybės recepcinio vaizdinio analizės. Istorinė prūsų asmenybė bei ją apgaubianti situacija (ir ne tik Grušo kūrinyje) kur

23 Plg. Вячеслав Всеволодович Иванов, „К 100-летию *Лачплесиса* Андрея Пумпура“, in: *Балто-славянские исследования 1987*: Сборник научных трудов, редакционная коллегия: В. В. Иванов (отв. редактор)... et. al., Москва: Наука, 1989, p. 8–13; Jāzeps Rudzītis, „Komentāri“, in: Andrejs Pumpurs, *Lāčplēsis, latviu tautas varonis*: Tautas eposs, ar Jāzēpa Rudziša ievadapcerējumu un komentāriem, redakcijas kolēģija Jānis Peters (priekšsēdētājs)... et. al., Rīga: Zinātne, 1988, p. 267–279 ir kt.

24 Alina Romanovska, „Latviešu un prūšu dievību semiotika Antona Austrina prozā“, *Letonica*, Nr. 13, 2005, p. 172–185.

25 Eugenijus Žmuida, „Literatūrinė pasaka. Pasaka literatūroje“, in: *Pasaka „Eglė žaļčių karalienė“*, t. 5: *Variantai grožinėje kūryboje*: [kn.] 1, sudarė ir parengė Eugenijus Žmuida, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2013, p. 9–29.

kas labiau aktualizuojama kaip lietuviško herojinio lūkesčių horizonto projekcija, o ne kaip koks nors baltiško santykio su prūsišku koloritu ženklas.

Žvalgymasis, kaip poetinės baltistikos laukas gali prasiplėsti objekto prasme ir kartais išvesti apskritai už lietuvių ir latvių literatūrų ribų, leistų pastebėti ir analizuoti baltistinius motyvus, intencijas, pavyzdžiui, Johanneso Bobrowskio kūryboje, kai kuriuose Kuršių nerijos ir kuršininkų tematika rašiusių vokiečių rašytojų kūriniuose ir panašiai. Aiškiai apsibrėžiant, kad pati savaime lietuviška, latviška, prūsiška, kuršininkiška ar kita panaši tematika kitakalbėse literatūrose „baltistinio precedento“ nesukuria, jeigu jose neužčiuopiamas koks nors lyginamasis, bendrinamasis bendrabaltiškas dėmuo. Dėl šios priežasties neproduktyvu kalbėti, sakykime, apie Baltijos vokiečių (lat. *vācbaltieši*, *vācbalti*; *baltoācieši*, *baltoāci*; est. *baltisakslased*; vok. *Deutsch-Balten*, *Deutschbalten*, *Baltendeutsche*, *Balten*) kurtos literatūros baltiškumą.

Be abejonės, poetinės baltistikos paradigma glaudžiausiai susijusi su komparatyvinio pobūdžio lingvopoetine bei mitopoetine metodologinėmis priemonėmis, padedančiomis adekvačiausiai atskleisti gilumines kalbinę ir religinę bei mitinę-tautosakinę baltų bendrystes.

Funkcinė samprata

Atsitraukiant nuo pirminės tiesioginės termino reikšmės ir pereinant prie tokios literatūrinės baltistikos sampratos, kurią apibūdintume kaip funkcinę, pirmiausia pažymėtina, kad ji stokoja savirefleksyvių programinio tipo darbų, kuriuose būtų pateikiamos literatūrologiškai konceptualios ir filologiškai vientisos jos apibrėžtys, kaip yra išvardytuose ar tik fragmentiškai referuotuose Korsako, Nastopkos, Gaižiūno, Valento straipsniuose, knygoje. Čia ją mėginama išgryninti remiantis palyginti fragmentiškais pavieniais samprotavimais, implicitinio pobūdžio užuominomis, o labiausiai – mokslinė ir jai artima lietuvių ir latvių literatūrų studijavimo bei sklaidos praktika, kurią kokie nors kontekstai prišlieja ar linksta prišlieti prie literatūrinės arba prie bendrosios baltistikos. Akivaizdžiai išsiskiria dvi kalbamōsios sampratos tendencijos, kurias straipsnyje vertėtų aptarti: 1) mažiau paplitusi ir literatūrinės baltistikos bendrajai raidai mažiau reikšminga tendencija komparatyvistinę ar tradicinę literatūrologinę lituanistiką

bei latvistiką traktuoti kaip baltistiką; 2) intensyvesnė, variantiškesnė ir literatūrinei baltistikai gerokai svarbesnė tendencija kokiais nors būdais ją susieti su literatūrologine Baltijos studijų (angl. *Baltic Studies*) kryptimi ar net pastarojoje „ištirpdyti“.

Lituanistika ir latvistika kaip baltistika. Moksle yra įsitvirtinusios tokios bendrėsios baltistikos ir baltų filologijos definicijos bei sampratos, kuriuose lituanistika, latvistika bei prūsistika apibrėžiamos kaip atskiros baltistikos dalys. Kitaip tariant, bet kokie lituanistiniai ar latvistiniai filologiniai tyrimai formaliai gali būti vadinami baltistiniais, kaip rusistiniai ar polonistiniai – slavistiniais, švedų filologijos – skandinavistiniais, o austrų bei vokiečių kalbės Šveicarijos literatūrų – germanistiniais. Vis dėlto klasikinė mokslų tradicija kone visada suponuoja poreikį ar net būtinybę, kad tyrimai turėtų kuo adekvatesnį (savi)identifikacinį žymenį – būtų įvardijami tais terminais, kurie labiausiai atitinka jų specifiką.

Baltistikos – ir literatūrinės, ir bet kokios kitokios – specifiką (substancialumą), kaip sakytą, sudaro kokių nors baltiškos *bendrystės* ženklų buvimas, būtinais suteikiantis prielaidas vienokiam ar kitokiam *lyginimui*. Tad visiškai teisingas yra Korsakas, beveik prieš pusę šimtmečio nubrėžęs aiškias ribas, kurios skiria lituanistiką ir latvistiką nuo baltistikos:

Čia pat reikia pabrėžti dar vieną esminę baltistikos ypatybę, būtent tai, kad ji yra lyginamojo, komparatyvinio pobūdžio disciplina. Todėl ne visa, kas padaroma lituanistikoje ar latvistikoje, tiriant lietuvių ir latvių kalbas, tautosaką ir literatūrą, tiesiogiai priklauso baltistikai. Neretai tai irgi išleidžiama iš akių. Nors dauguma darbų, kuriais tolydžio praturtėja lituanistika ir latvistika [...] dažnai duoda daug naujos medžiagos ir baltistikai, sudaro nepakeičiamą jos tyrinėjimų šaltinį, tačiau vis dėlto šie darbai nepriskirtini tikrąja prasme baltistikai, jeigu juose nėra kuriuo nors atžvilgiu lyginamojo momento, t. y. paralelių, sugretinimų bei apibendrinimų, liečiančių pačias baltų kalbas, tautosaką, literatūrą bei apskritai kultūrą [...]. Kai nepaisoma šitokio požūrio, dirbtinai didinamas baltistikos darbų balansas ir vargu ar skatinamas tikrasis šios disciplinos vystymasis.²⁶

Remdamiesi gausios medžiagos peržvalga, galėtume apibendrinti, kad dažniausiai skirtumas tarp lituanistikos ir latvistikos bei baltistikos iš akių išlei-

²⁶ Kostas Korsakas, *op. cit.*, p. 782.

džiamas trimis atvejais. Patikslinant, jog vienais jų toks „išleidimas“ yra labiau motyvuotas, kitais – mažiau ar visai nemotyvuotas.

Pirmąjį atvejį sudarytų fundamentiniai lituanistikos ir latvistikos darbai, kurie paminėti kaip daug medžiagos suteikiantis, tad nepakeičiamas baltistikos „tyrinėjimų šaltin[is]“. Kalbininkai baltistai kaip ryškiausias tokio šaltinio pavyzdžius paprastai nurodo baltų kalbų senųjų raštų akademines publikacijas bei tyrimus, garsųjį Krišjano Barono (Krišjānis Barons, 1835–1923) *Latvių dainų* rinkinį (1894–1915), akademinį *Lietuvių kalbos žodyną* ir panašius veikalus, kurie, „[p]riklausydami iš esmės lituanistikai bei latvistikai, [...] kartu yra ir baltistikos vystymosi pagrindas, jos lyginamojo istorinio metodo neišsemiami šaltiniai“²⁷. Literatams baltistams, pavyzdžiui, vienas reikšmingiausių tokio tipo darbų yra tekstologiniu ir kitais požiūriais nepriekaištingai parengti akademiniai Janio Rainio (tikr. Jānis Pliekšāns, 1865–1929) *Rinktiniai raštai (Kopoti raksti: 30 sėjumos, 1977–1986)*, kurių baltistinis potencialas, nors jau ne kartą veiksmingai eksploatuotas, dar tebelieka labai didelis ir iki galo neišžvalgytas. Gaižiūnas kaip iš dalies panašų, t. y. baltistikai irgi labai daug inspiracijų galintį suteikti, pristato ir šiuos raštus tam tikra prasme papildžiusį bei lydėjusį tęstinį mokslo leidinį *Rainio metraščiai (Raina gadagrāmata, 1975–1989)*²⁸.

Antrasis atvejis susijęs su kiek skirtingu baltistikos suvokimu ir traktavimu Lietuvoje bei Latvijoje ir už jų ribų. Lenkijoje, Vokietijoje, Rusijoje, Italijoje, Švedijoje ir kitur pasaulyje veikusiuose ir tebeveikiančiuose baltistikos centruose ar atskirų tų šalių mokslininkų iniciatyva atliekami literatūrinės lituanistikos ir literatūrinės latvistikos tyrimai, nesvarbu, komparatyviniai ar ne komparatyviniai, visiškai natūraliai juos generalizuojant, dažnai buvo ir yra traktuojami, kartais net tiesiogiai įvardijami kaip literatūrinės baltistikos tyrimai. Arba dar plačiau – kaip apskritai baltistikos tyrimai. Tai visiškai dėsninga, nes atitinka bendrąją mokslinę ir apskritai bendrakultūrinę tendenciją, kai, pavadinkime, „tolimesnė žiūra“ stebimąjį ir tiriamąjį objektą apibendrina, suteikdama jam platesnį mastelį. Kaip, pavyzdžiui, Lietuvos ar Latvijos mokslo pasaulyje kurie nors japonistiniai ar indologiniai tyrinėjimai kone dėsningai laikomi tiesiog orientalistiniais, o susiję su Švedija – skandinavistiniais, nors puikiai suprantant, kad nei Japonijos, nei Indijos, nei Švedijos mokslo klasifikacija tokių „prieskyrų“

27 *Ibid.*, p. 784.

28 Žr. Silvestras Gaižiūnas, „Pirmasis Rainio metraščių dešimtmetis“, *Pergalė*, 1986, Nr. 10, p. 140–143.

nepripažintų (nors atpažintų), laikydamos jas metoniminėmis, tiksliau, sinekdochiškoms, kada dalis pavadinama visumos vardu.

Lygiai taip galima aiškintis ir vertinti užsienio mokslininkų atliekamus ar koordinuojamus atskirus lietuvių ir latvių literatūrų tyrimus, kurie vienokiu ar kitokiu būdu patenka į bendrą baltistinį kontekstą. Kaip simptomišką tokio patekimo pavyzdį iš įvairiausios gausos galima nurodyti literatūrologinių lituanistinių ir latvistinių straipsnių skyrius tęstiniame leidinyje *Prace Bałtystyczne. Język, literatura, kultura*²⁹, kurį nuo 2003 m. leidžia Varšuvos universitetas. Tiesa, kartais ir aptariamojo pobūdžio tyrimuose šmėsteli atskiri baltistiški akcentai, kaip Jano Peterio Locherio įžvalga apie „senosios baltiškos patirties žmog[ų]“³⁰ lituanistiniame pranešime, skirtame Antano Kalanavičiaus kūrybai. Tačiau tai labiau atsitiktinumas nei bent kiek dėsningesnė tendencija.

Užsienio mokslininkų ir jų redaguojamų leidinių požiūriu tokia baltistikos samprata, kai sąvoka „baltistika“ vartojama ne iš esmės, bet sinekdochiškai, yra visiškai natūrali, tradiciškai susiformavusi praktika, leidžianti kalbėti apie tyrimus už Lietuvos ir Latvijos ribų telkiantį bei vienijantį *funkcinį* sampratos produktyvumą. Tačiau ir pastarasis yra labai abejotinas trečiuoju atveju, kai ši samprata mėginama plėtoti jau *šiapus* Lietuvos bei Latvijos sienų, lituanistines ar latvistines veiklas – nesvarbu, komparatyvines ar ne, – nemotyvuotai pateikiant kaip baltistines, be rimtų argumentų niveliuojant ribas tarp atskirų, savą specifiką turinčių mokslo rūšių ir porūšių. Pavyzdžiui, lietuvišką Suomijos švedų rašytojo Henry Parlando patirtį ir kūrybos tematiką pristatant kaip „baltiškumą“, „baltiškuosius kontekstus“³¹ ar panašiai.

Literatūrinė baltistika ir literatūrologinė Baltijos studijų kryptis.

Kai lyginamieji lietuvių-latvių literatūrų tyrimai patenka į platesnį komparatyvinį kontekstą, kaip trečiasis „dėmuo“ dažniausiai pritraukiama estų literatūra. Taip vienijantį etnolingvistinį kriterijų keičia arba papildo geopolitinis, geografinis ir istorinis kriterijai, susiję pirmiausia su Rusijos imperijos ir Sovietų Sąjungos veiksmais trijose Baltijos šalyse, taip pat, nors mažesniu mastu, – su

29 Jų turinius žr.: http://baltystyka.uw.edu.pl/?page_id=663&lang=lt (žiūrėta 2017-04-27).

30 Jan Peter Locher, „A. Kalanavičius septinto-aštunto dešimtmečių poezijos kontekste“, *Metai*, 1998, Nr. 12, p. 97.

31 Gintarė Vaitonytė, „Baltiškieji kontekstai tarpkultūrinio įvykio fone: H. Parlando kūryba“, in: *Baltistikos centrai ir Lietuva: Baltistika pasaulio kontekste* / [Centres for Baltic studies and Lithuania: Baltic Studies in the Global Context], p. 111–112.

Livonijos istorija ir pastarosios kultūrine atmintimi. Tokius komparatyvinius tyrimus laikyti ir vadinti tiesiogine prasme baltistiniais būtu ir ne visai tikslu *per definitionem*, ir ne visai tikslinga, jeigu literatūrinė baltistika traktuojama – o šiame straipsnyje traktuojama – kaip sudedamoji bendrosios baltistikos bei baltų filologijos dalis, kurios substancialumą sudaro etnolingvistinė bendrystė. Todėl reikėtų diskutuoti su gana populiaria, ypač už Lietuvos ir Latvijos ribų, pozicija, kurią bene kompaktiškiausiai formuluoja italų baltistas kalbininkas Pietro Umberto Dinis. Jis teigia, kad „vienu – baltų literatūrų – vardu linkstama vadinti tris literatūras (lietuvių, latvių ir estų)“, mat „į kultūrinę bei geopolitinę ‚balto‘ sąvoką visai teisėtai patenka ir *etniškai bei lingvistiškai nebaltiški* elementai, kaip antai estai ir lyviai“³². O šią poziciją dar labiau komplikuoja vengrų baltistas Endre Bojtáras, išsakydamas sunkiai pagrindžiamą teiginį, kad ši sąvoka net „*etnine* prasme gali reikšti bet kurią iš anksčiau minėtų trijų [tautų – VB], priklausomai nuo konteksto“³³. Pažymėtina, kad dalis užsienio autorių su Diniu bei Bojtáru nesutiktų. Sakykime, istorinę, geopolitinę, kultūrologinę knygą apie Baltijos šalis parašęs britų istorikas ir politologas Anatolis Lievenas, kuris išsako labai nedviprasmišką ir, mūsų nuomone, užsienio baltistų ar apie tris Baltijos šalis rašančių tyrėjų darbuose daug ką paaiškinančią nuostatą: „Šioje knygoje *patogumo dėlei* estai vadinami baltais, nors tiksliau kalbant šis pavadinimas *klaidingas*.“³⁴

32 Pietro Umberto Dini, *Baltų kalbos: Lyginamoji istorija*, vertė Henrikas Zabulis, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2000, p. 22, 23 [cituoiant išskirta mano – VB]. Latviškai šios Dinio knygos frazės išverstos kiek kitaip: „literārājā jomā [...] trīs literatūras (lietuviešu, latviešu, igauņu) parasti tiek apkoptas ar nosaukumu *letterature baltiche* ‚Baltijas literatūras‘; „kultūras un ģeopolitiskais jēdziens *Baltico* ‚Baltija‘ ar pilnām tiesībām attiecināms arī uz elementiem, kas etniski un lingvistiski nav piederīgi baltiem, piemēram, igauņiem un lībiešiem“ (Pjetro Umberto Dini, *Baltu valodas*, tulkojusi Dace Meiere, Rīga: Jāņa Rozes apgāds, 2000, p. 25). Galima suprasti, kad vertimai šiek tiek netiksliai perteikia itališko originalo niuansus, bet ne esmę.

33 Endre Bojtár, „Mythologizing Contemporary Baltic Consciousness“, in: *History of the Literary Cultures of East-Central Europe: Junctures and Disjunctures in the 19th and 20th Centuries*, t. 3: *The Making and Remaking of Literary Institutions*, edited by Marcel Cornis-Pope, John Neubauer, Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 2004, p. 290 [cituoiant išskirta mano – VB]. Panašiai Bojtáras aiškina ir kitur, žr.: Endre Bojtár, „The Origins and Meaning of the Term ‘Baltic’“, in: Endre Bojtár, *Foreword to the Past: A Cultural History of the Baltic People*, translated by Szilvia Rédey and Michael Webb, Budapest/New-York: Central European University Press, 1999, p. 12.

34 Anatolis Lieven, *Pabaltijo revoliucija: Estija, Latvija, Lietuva – kelias į nepriklausomybę*, vertė Rasa Asminavičiūtė, Aušra Čizikienė, Vilnius: Baltos lankos, [1996], p. 39 [cituoiant išskirta mano – VB].

Tai reiškia, kad tokia sąvokos „baltai“ vartoseną neretai įgauna paprasčiausią „stilistinę ekonomiją“ reikšmę, kuria, veikiausiai, ir tegali būti pateisinama, jeigu kalbama apie tiesioginę etninę jos reikšmę.

Aptariamasis netikslumas akivaizdžiai susijęs su sąvokų painiava įvairiose užsienio kalbose, kuriomis rašomi darbai apie baltų bei Baltijos šalių literatūras, kultūras, istoriją etc. Jose dažnai suplakama tai, kas latviškai vadinama „balti“ ir „baltieši“, o lietuviškai – „baltai“ ir „(pa)baltijiečiai“³⁵, pirmuoju žodžiu įvardijant lietuvius ir latvius, taip pat senąsias etnines baltų tautas bei gentis, antruoju – trijų Baltijos valstybių gyventojus: lietuvius, latvius, estus. Daugeliui tolimesnių ir didesnių kultūrų šie skirtumai per menki, per subtilūs, kad būtų aiškiai ir vienaprasmiškai atspindėti jų kalbose, žodynuose ar sąvokynuose, tad šias dvi realijas žymintys žodžiai, ypač įvairūs jų vediniai, vartojami sinonimiškai, pramaišiu³⁶, arba joms žymėti apskritai tevartojamas vienas žodis, nesvarstant skirtingumą, o kartais jų tiesiog nesuvokiant ar net nežinant.

Pasitaiko situacijų, kada užsienio baltistinių, Baltijos studijų ar Baltijos regiono studijų darbų, išskyrus lingvistinius, sąvokynas būna tiesiog nereflektyviai perkeliama į Latvijoje ar (dažniau) Lietuvoje atliekamų tyrimų terpę, taip sukuriant ganėtinai eklektiškas ne visai aiškias „baltų–Baltijos“ regioninio literatūros lauko konfigūracijas. Pavyzdžiui, žurnalo *Acta litteraria comparativa* numerio, skirto, kaip skelbia lietuviškoji paantraštė, „[t]apatybės paiešk[oms] baltų literatūrose“, „Sudarytojo žodžio“ pradžioje sakoma, kad jame „spausdinami straipsniai apie Baltijos regiono tapatybę“; keliantys klausimą, „ar egzistuoja Baltijos šalių literatūra?“ ir panašiai, o jo pabaigoje minimi „baltiškiosios tapatybės supratimo lauk[as]“; rašymas apie „baltiškąją tapatybę“³⁷. Kitaip tariant, pasiklystama

35 Žodis „baltijiečiai“; nors ir vartojamas (pvz., žr. *Dabartinės lietuvių kalbos tekstyną*: <http://tekstynas.vdu.lt/tekstynas/simple.search?word=baltijie%C4%8Ddiai&corpus=Pub&corpus1=Publicistika&hitsPerPage=50&size=12&count=86497837>; žiūrėta 2017 05 02), nėra fiksuotas nei *Dabartinės lietuvių kalbos žodyne*, nei *Lietuvių kalbos žodyne*. Pastarasis tik pateikia analogiškos reikšmės, bet šiokių tokių sovietizmo atspalvį turintį ir dažniau vartojamą žodį „pabaltijietis“ („Pabaltijo gyventojas“), žr. <http://www.lkz.lt/startas.htm> (žiūrėta 2017 05 02), beje, ateinantį dar iš carinės Rusijos žinybinės ir mokslinės terminologijos.

36 Pvz., rusų kalboje, net filologinėje literatūroje neretai sinonimiškai vartojama: „балты“ („балтские народы“) ir „балтийские народы“ arba „балтские языки“ ir „балтийские языки“; nors antrasis terminas („балтийские“) lengvai integruoja estus.

37 Virginija Balsevičiūtė-Šlekienė, „Sudarytojo žodis“, in: *Acta litteraria comparativa: Tapatybės paieškos baltų literatūrose / Searches for Identity in the Baltic Literature, 2012–2013*, p. 5, 6.

tarp dviejų ar net trijų tiriamųjų objektų, kurie, žinoma, susiję, bet toli gražu netapatūs, tad negali būti matuojami, kaip bando daryti numerio sudarytoja, pasitelkus tos pačios vienos dimensijos komparatyvinį matmenį. T. y. susipainiojama tarp baltų literatūrų bei baltiškiosios (baltiškos) tapatybės, Baltijos šalių (Lietuvos, Latvijos, Estijos) literatūrų ir jų tapatybės bei Baltijos regiono šalių (įskaitant dar ir skandinavus) literatūrų bei jų tapatybės ar „tapatybės“.

Tokiais atvejais turbūt racionaliausia išryškinti ir kuo tiksliau apibūdinti santykį tarp literatūrinės baltistikos ir vadinamųjų Baltijos studijų (*Baltic Studies*) – šių studijų literatūrologinės paradigmos. Nepamirštant, kad Latvijos istorijai, kultūrai ir, žinoma, literatūrai analogiški estiškieji kontekstai yra nepalyginamai artimesni nei Lietuvos istorijai, kultūrai ar literatūrai, bet ir prisimenant dar iš XIX a. pabaigos ataidinčią pačių lietuvių istorinės ir kitokios bendrystės su estais jauseną:

Sziaurės link už Lietuvos rubežiaus givena musu pusbroliai Latviai, o anapus ju – Igauniai arba Ēstai. Szitiedvi genti – pagal savo praeitę labiausiai Lietuvai priligsta. [...] Laimingi musu pusbroliai Latviai ir Igauniai!³⁸

Kultūriniai, ypač politiniai trijų Baltijos tautų santykiai sustiprėjo išorinių grėsmių akivaizdoje XX a. 3–4 dešimtmečiais (pvz., diplomatinė Baltijos Antantės sąjunga sukurta 1934 m.), tačiau bene intensyviausios ir sistemingiausios šių tautų ir valstybių kaip tam tikro vienio³⁹, žinoma, ir literatūrinio, studijos prasidėjo po antrosios sovietinės okupacijos. 1946–1949 m. Vokietijoje veikė Pabaltijo universitetas (latv. *Baltijas universitāte*, est. *Balti Ülikool*, vok. *Baltische Universität*, angl. *Baltic University*); 1968 m., kai užatlantės latviams, lietuviams ir estams, anot Rimvydo Šilbajorio žodžių, „augo noras mąstyti kartu tartum viena tauta“⁴⁰, JAV buvo įsteigta ir dabar tebeveikianti „Baltijos studijų plėtros

38 Bs. [Jonas Basanavičius], „Latviai, Igauniai ir Lietuviai“, in: *Lietuviszkas „Auszrôs“ kalendorius ant metų 1885, turinczių 365 dienas, visai Lietuvai ir Žemaitijai pritinkas*: Pagal senosios ir naujosios gadinės metu skaitlių izleido Lietuvos milėtojai broliams Lietuviams ir Žemaičiams ant naudos ir pamokslu. Antri metai, Bitėnai: Kasztu M. Jankaus ir J. Mikszo, (Tilžėje: spaudzinta pas Otto v. Mauderodę, [1884], p. 1, 2.

39 Apie Baltijos šalis kaip įvairių objektyvių ir subjektyvių dėmenų formuojamą regioninį vietnetą žr., pavyzdžiui: Dietrich André Loeber, „Towards Baltic Regional Identity“, *Journal of Baltic Studies*, t. 8, Nr. 2, 1987, p. 115–124.

40 Rimvydas Šilbajoris, „AABS veikla Vakaruose ir Pabaltijy“, in: *Acta Baltica'94*: Straipsnių rinkinys, sudarė Alvydas Butkus, Kaunas: Aesti, 1997, p. 97.

asociacija“ (*The Association for the Advancement of Baltic Studies*, trump. *AABS*), netrukus pradėjusi leisti *Baltijos studijų žurnalą* (*Journal of Baltic Studies*), kuriam literatūrai skirtas nemenkas dėmesys. Išskirti, pavyzdžiui, verta žymaus estų poeto ir kritiko Ivaro Ivasko apžvalginį straipsnį, siekiantį apibendrinti ketvirčio amžiaus estų, latvių ir lietuvių išeivijos literatūrų raidą⁴¹.

Šiapus geležinės uždangos, iš dalies dėl ideologiškai skatinamos draugystės tarp vadinamųjų „tarybinių tautų“; bet iš dalies ir dėl natūralios mokslinių bei kultūrinių interesų raidos, į visas tris literatūras irgi mėginta žvelgti kaip į tam tikrą atskirą literatūrinį-kultūrinį vienetą, pažymėtą „pabaltijietiška“ specifika. Tai akivaizdžiai galima justti jau minėtoje knygoje *Latvių literatūra SSSR tautų šeimoje* (*Latviešu literatūra PSRS tautu saimē*, 1967), Petro Užkalnio knygoje *Herojinis TSRS tautų epas* (1967)⁴², Nastopkos leidinyje *Tarybinių Pabaltijo tautų literatūros* (1977) ir kituose darbuose. Šis vienetas, nors ir išskiriamas kaip atskiras visų SSSR literatūrų įvairovėje, bet puikiai suvokiamas ir jo nevienalytiškumas: „[k]albant apie Pabaltijo literatūrų regioną, nedera užmiršti, kad vis dėlto tai nėra vienalytė sistema“; išryškinant etnolingvistines lietuvių-latvių jungtis ir istorines, kultūrinės bei religines latvių-estų jungtis⁴³.

Analogiški nevienalytiškumo akcentai įvardijami ir vienoje iš trijų, manytina, reikšmingiausių knygų, skirtų Baltijos literatūrinei-kultūrinei visumai, – čekų baltisto Radegasto Paroleko studijos *Lyginamoji Baltijos literatūrų istorija. Nuo seniausių laikų iki dabarties* (*Srovnávací dějiny Baltických literatur: Od nejstarších dob do současnosti*, 1978) pirmame skyriuje⁴⁴. Greta Paroleko darbo kaip šiai visumai itin svarbūs minėtini kiti du: faktografiškai bei kultūrologiškai labai išsami vokiečių mokslininko Friedricho Scholzo knyga *Baltijos literatūros: Jų susiformavimas ir vystymasis* (*Die Literaturen des Baltikums: Ihre Entstehung*

41 Ivar Ivask, „Baltic Literatures in Exile: Balance of a Quarter Century“, *Journal of Baltic Studies*, t. 3, Nr. 1, 1972, p. 1–17 (straipsnis perpublikuotas leidinyje: *Baltic Literature and Linguistics*, editors Arvids Ziedonis, Jaan Puhvel, Rimvydas Šilbajoris, Mardi Valgemäe, Columbus (Ohio): Association for the Advancement of Baltic Studies, 1973, p. 3–19).

42 Petras Užkalnis, *Herojinis TSRS tautų epas*: Mokymo priemonė studentams neakivaizdininkams, Vilnius, 1967. Knygoje yra atskiras skyrius „Pabaltijo tautų epas“ (p. 87–104).

43 Kęstutis Nastopka, *Tarybinių Pabaltijo tautų literatūros*: (Paskaitų konspektas), Vilnius: Lietuvos TSR Aukštojo ir specialiojo vidurinio mokslo ministerijos Leidybinė-redakcinė taryba, 1977, p. 4, 5.

44 Žr. Radegasts Paroleks, *Baltijas literatūras salīdzinoša apcere: No vissenākajiem laikiem līdz mūsdienām*, tulkojusi Laima Rūmniece, Rīga: Liesma, 1985, p. 10–21.

und Entwicklung, 1990) ir Violetos Kelertas sudarytas straipsnių rinkinys *Baltijos postkolonializmas* (*Baltic Postcolonialism*, 2006), nužymintis kelių konceptualioms metodologinėms Baltijos studijų gairėms.

Kai kurie bendrieji trijų Baltijos šalių literatūrų aspektai, daugiausia susiję su sovietmečio literatūra, su sovietmečio atminties problematika, buvo analizuojami nuo 1995 m. maždaug kas dveji metai vykstančiuose Baltijos šalių literatūrologų konferencijose⁴⁵. Intenciją visas tris literatūras pateikti kaip bendrą regioninį vienį demonstruoja jungtinėmis Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto, Latvijos universiteto Literatūros, folkloro ir meno instituto bei Estijos mokslų akademijos Under ir Tuglas literatūros centro pastangomis išleista enciklopedija *300 Baltijos rašytojų: Estija, Latvija, Lietuva: Autorių ir jų kūrinijų gidas* (*300 Baltic Writers: Estonia, Latvia, Lithuania: A Reference Guide to Authors and their Works*, 2009)⁴⁶.

Kryptingiausiai Baltijos studijų literatūrologinėje srityje pastaraisiais metais dirbo Latvijos mokslininkai. Benediktas Kalnačas (Benedikts Kalnačs) tai aiškina kaip nuoseklų programinį kryptingumą⁴⁷. Buvo išleistos kelios LU Literatūros, folkloro ir meno instituto serijos „Lyginamoji literatūra (Baltijos literatūra)“ („Salīdzināmā literatūra (Baltijas literatūra)“) knygos. Iš jų trijų Baltijos literatūrų – kaip istoriškai vientiso fenomeno – analize labiausiai išsiskiria paties Kalnačo monografija *Postkolonijinė Baltijos drama: Modernumas, kolonializmas ir postkolonializmas latvių, estų ir lietuvių dramaturgijoje* (*Baltijas postkoloniālā drāma: Modernitāte, koloniālisms un postkoloniālisms latviešu, igauņu un lietu-*

45 Žr. jų leidinius: *Naujos idėjos ir formos Baltijos šalių literatūrose*: Antroji Baltijos šalių literatūrologų konferencija, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 1999; *We Have Something In Common: The Baltic Memory*, edited by Anneli Mihkelev, Tallinn: Under and Tuglas Literature Center, Institute of Literature, Folklore and Arts of the Latvian University, 2007; *Back to Baltic Memory: Lost and Found in Literature 1940–1968*, edited by Eva Eglāja-Kristšone, Benedikts Kalnačs, Rīga: LU Literatūras, folkloras un mākslas institūts, 2008; *Baltic Memory: Processes of Modernisation in Lithuanian, Latvian and Estonian Literature of the Soviet Period*: [Collection of academic articles], edited by Elena Baliutytė, Donata Mitaitė, Vilnius: Institute of Lithuanian Literature and Folklore, 2011.

46 Panašaus pobūdžio knyga (*Baltijos rašytojų žodynas: Estų, lietuvių ir latvių literatūros*) yra pasirodžiusi Čekijoje: *Slovník pobaltských spisovatelů: Estonská, litevská a lotyšská literatura*, zpracovali: Nadežda Slabihoudová (estonská literatura), Alena Vlčková (litevská literatura), Pavel Štoll (lotyšská literatura), Praha: Libri, 2003 (antrasis, pataisytas ir papildytas leidimas – 2008 m.).

47 Žr. „Apie regioninę ir tarptautinę integraciją. Profesorių, Latvijos mokslų akademijos tikrąjį narį Benediktą Kalnačą kalbina Laura Laurušaitė“, *Colloquia*, Nr. 36, 2016, p. 117–128.

viešu dramaturgijā, 2011), kurios pataisytas ir perdarytas variantas anglų kalba 2016 m. publikuotas Vokietijoje, Bylefelde (*20th Century Baltic Drama: Postcolonial Narratives, Decolonial Options*).

Kalbant apie literatūrologinio pobūdžio Baltijos studijas, minėtinas ir dar platesnis jų komparatyvinis kontekstas, į kurį įvairiausiai būdais įtraukiami abiejų baltų literatūrų tyrimai ar pristatymai: tai suomių⁴⁸, kitos skandinavų⁴⁹, lenkų⁵⁰, rytų slavų⁵¹ etc. literatūros ar net visuotinė literatūra⁵². Tiek Baltijos studijų, tiek ir čia išvardytų visuotinesnių krypčių literatūrologiniuose darbuose greta plačiosios, nefilologinės „baltų“ traktuotės, apimančios ir estų literatūrą, esama tikrai daug tokių tyrimų arba jų fragmentų, epizodų, kuriuose koku nors lyginamuoju aspektu produktyviai analizuojamos latvių ir lietuvių literatūros, t. y. esama literatūrinės baltistikos filologine šio termino prasme. Tačiau rimtesnei tokių atvejų analizei, siekiant tipologizuoti ir bent kiek išsamiau pristatyti jų visumą (beje, kaip ir visų kitų straipsnyje aptartų literatūrinės baltistikos, skirtingų jos sampratų darbų visumą), reikėtų atskiro straipsnio ar net kelių straipsnių, kurie būtų skirti literatūrinės baltistikos istorijai.

48 P.vz.: *Le letterature dei Paesi Baltici (della Finlandia, Estonia, Lettonia, Lituania)*, sotto la direzione di G. Devoto, nuova edizione aggiornata, Milano-Firenze: Sansoni/Accademia, 1969 (tiesa, pirmame šios knygos leidime 1957 m. suomių literatūra nebuvo pristatoma); Ivar Ivask, „Baltic and Finnish Literatures in *Books Abroad/World Literature Today*“, *Journal of Baltic Studies*, t. 8, Nr. 4, 1977, p. 363–364 ir kt.

49 Tokiu atveju vietoje termino „Baltijos studijos“ dažnai vartojami kiti: „Baltijos (jūros) regiono studijos“ (angl. *Baltic (Sea) Region Studies*), „Šiaurės ir Baltijos šalių studijos“ (*Nordic and Baltic States Studies*) ar panašūs. Pavyzdžiui, Lietuvoje produktyviai funkcionavo terminas „Baltoskandija“ – Panevėžyje 1991–2009 m. veikė Baltoskandijos akademija, išleidusi aštuonias serijos „Baltoskandijos tiltai“ knygas, iš kurių aptariamame kontekste labiausiai minėtina Silvestro Gaižiūno *Skandinavų literatūros ir baltiškieji kontekstai* (2008). Svarbi Birutės Masionienės kultūrologinė studija *Baltijos tautos: Kultūros istorijos metmenys* (1996), kurioje daug dėmesio skiriama Baltijos ir Skandinavijos šalių literatūroms, literatūriniam tarpusavio ryšiams.

50 P.vz., *Ibsen Reception in Poland and the Baltic Countries*, edited by Knut Brynhildsvoll, Lech Sokół, Benedikt Kalnačs, Oslo: Centre for Ibsen Studies, 2006.

51 P.vz., Birutė Masionienė, *Su savąja tauta: Pabaltijo ir Rytinių slavų tautų literatūra: Mokomoji knyga, 2-asis perdirbt. leid.*, Kaunas: Šviesa, 1994 (pirmas leidimas 1990).

52 Įvairiuose apibendrinamojo pobūdžio sovietiniuose leidiniuose, skirtuose visuotinei literatūrai, „Pabaltijo (tautų) literatūros“ ar „Pabaltijo literatūra“ būdavo pristatoma kaip atskiras darinys. P.vz., žr. atitinkamus atskirus skyrius šios keliatomės istorijos 4–8 tomuose: *История всемирной литературы: в 9 т.*, гл. редкол.: Г. П. Бердников (гл. ред.) и др., Москва: Наука, 1983–1994.

Trumpos išvados

Glaustomis išvadomis apibendrinant išskleistąją literatūrinės baltistikos sampratų panoramą, reikėtų atkreipti dėmesį į pagrindinius dėsningumus. Toji paradigma, kuri buvo įvardyta kaip literatūrinė baltistika tiesiogine, arba substancialia, prasme, labiausiai yra išplėtotą ir tebeplėtojama Lietuvoje. Tai kiek paradoksalu, kadangi latvių literatūra nuo pat XIX a. antros pusės nepalyginamai intensyviau atsigręžusi į įvairią lietuviškąją tematiką nei lietuvių literatūra – į latviškąją (tiesa, prūsiškoji ir kitų baltiškų genčių, etninių grupių tematika abi literatūras domina daugmaž vienodai). Kita paradigma, kuri apibūdinta kaip funkcinė literatūrinė baltistika, o konkrečiau – su literatūrologinėmis Baltijos studijomis susijusi jos atšaka, yra gerokai kryptingiau, konceptualiau plėtojama Latvijoje. Tai aiškintina natūraliu Latvijos mokslininkų dėmesiu tiek etniškai-kalbiškai artimai lietuvių literatūrai, tiek istoriškai-kultūriškai artimesnei estų literatūrai. Sunkiau apibendrinti įvairiose kitose užsienio šalyse puoselėtas ir tebepuoselėjamas tendencijas, nors dominuojanti veikiausiai yra kontekstuali literatūrinės lituanistikos ir (ar) latvistikos *kaip* baltistikos traktuotė, taip pat – gerokai laisvesnis ir dažnesnis termino „baltų literatūra“ taikymas perkeltine (metonimine) reikšme, integruojant estų literatūrą.

Vis dėlto jeigu literatūrinę baltistiką tiesiog „pagal apibrėžimą“ laikytume sudėtine baltų filologijos dalimi, baigiant būtų pravartu prisiminti, ką apie jos – kaip reikšmingos baltų filologijos mokslo dalies – sistemingo įtraukimo į šio mokslo visumą poreikį ar netgi būtinumą skirtingu metu yra pasisakę net dviejų etapinių baltistikos darbų autoriai, žymūs kalbininkai baltistai. Jonas Kabelka *Baltų filologijos įvade* rašo:

J. Endzelynas savo *Baltų filologijos įvado* pratarinėje yra pareiškęs pageidavimą, kad „trečią tokią *Įvadą* parašytų geras lietuvių ir latvių literatūros ir folkloro žinovas“⁵³. Manyčiau, kad tikrai gerą tokią *Įvadą* galėtų parašyti mažiausia trys autoriai: istorikas, kalbos istorikas ir literatūros istorikas.⁵⁴

53 Žr. Jānis Endzelins, *Ievads baltu filoloģijā*, Rīga: Universitātes grāmatu apgāds, 1945, p. 3. Janio Endzelyno (Jānis Endzelins, 1873–1961) įvadas buvo antrasis. Pirmąjį parašė latvių lingvistas Pēteris Šmits (Pēteris Šmits, 1869–1938).

54 Jonas Kabelka, *Baltų filologijos įvadas*, Vilnius: Mokslas, 1982, p. 4.

Šitoks siekinys humanitarinių mokslų fragmentacijos ir netikėčiausių eklektiškų jungčių laikais turbūt vargiai įmanomas realizuoti, tačiau rimtesni žingsniai link jo ir galėtų būti pradėti nuo nevienareikšmių baltistinių sąvokų išsiaiškinimo, įvairių literatūrinės baltistikos sampratų derinimo.

Gauta 2017 05 16

Priimta 2017 06 12

The Concept of Literary Baltistics: Several Versions

Summary

This article is comprised of two parts. The first part analyses the traditional concept of Literary Baltistics, based on an ethnolinguistic criterion of commonality which in turn presupposes this academic discipline's comparatist dimension and situates it within Baltic philology as a whole. This concept encompasses: 1) traditional comparatist studies of the literatures of the two Baltic states (Lithuania and Latvia), both genetic and typological research (the work of Kostas Korsakas, Alfons Vilsons, Kęstutis Nastopka, Silvestras Gaižiūnas, Eva Eglāja-Kristšone, and others); and 2) and poetic Baltistics, which draws mainly on linguopoetic and mythopoetic methodological approaches and is primarily focused on the analysis of manifestations of cross-Baltic phenomena in literature and especially language (the work of Skrimantas Valentas is most notable here).

The second part of the article analyses what can be called a functional concept of literary Baltistics. It is especially reinforced in foreign practices of studying Lithuanian and Latvian literatures. This concept encompasses: 1) the tendency of conceptually seeing comparative or traditional studies of Lithuanian or Latvian literature as Baltistics (this tendency is especially noticeable in the work scholars studying these literatures beyond the borders of Lithuania and Latvia); and 2) the tendency to somehow relate (or fuse) literary Baltistics to Baltic literary studies (the work of Radegast Parolek, Friedrich Scholz, and Benedikts Kalnač is mentioned).

Keywords: Baltic philology, literary Baltistics, Baltic literary studies, comparative literature.
